

נטילת ידיים בבית הכסא ובמקלחת

נט"י ותפילה בבית הכסא

איתא בקרא (דברים כ"ג ט"ו) "וְהָיָה מִתְּנִיךְ קְדוֹשׁ וְלֹא יִרְאֶה בְּךָ עֲרֹת דָּבָר" ולמדו מכאן שמקום הזכרת דברים שבקדושה צריך להיות קדוש, ומאחר ומקום חניית האדם הוא ד' אמות - לכן אסרו הזכרת דברים שבקדושה בכל ד' האמות, ומדכתיב "וְלֹא יִרְאֶה בְּךָ" למדו לאסור זאת כאשר כמלא עיניו אינו מקום קדוש, ומדכתיב "עֲרֹת דָּבָר" למדו שהאיסור של כמלא עיניו היא רק כשמוציא את הדברים בפיו ולא בהרהור.

ברכות (כ"ו.) "כמה ירחיק מהן ומן הצואה ארבע אמות, אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו מרחיק מלא עיניו, וכן לתפלה, איני והא אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא עומד אדם כנגד בית הכסא ומתפלל? הכא במאי עסקינן בבית הכסא שאין בו צואה, איני והאמר רב יוסף בר חנינא בית הכסא שאמרו אע"פ שאין בו צואה ובית המרחץ שאמרו אע"פ שאין בו אדם? אלא הכא במאי עסקינן בחדתי, והא מיבעי ליה לרבינא הזמינו לבית הכסא מהו יש זימון או אין זימון? כי קא מיבעי ליה לרבינא למיקם עליה לצלויי בגויה אבל כנגדו לא", ומבואר כאן שלא רק שאין קורין ק"ש ומתפללין [וה"ה כל אמירת דבר שבקדושה] בבית הכסא שיש בו צואה - אלא שיש להרחיק ד' אמות אף כאשר מחיצות ביה"כ מאחוריו, וכשהמחיצות לפניו יש להרחיק כמלא עיניו, ואף כשכעת אין בו צואה, והסתפקו שם מה הדין כשייחד את המקום לביה"כ.

מבואר שם בגמרא "אמר רבא הני בתי כסאי דפרסאי אע"ג דאית בהו צואה כסתומין דמו" כלומר שבתי כסאות של הפרסיים אין להם דיני בית הכסא, ופירש"י "בחפירה היו ופיהם ברחוק מן הגומא והוא בשיפוע, והרעי מתגלגל ונופל לגומא" - מבואר בהגדרה זו שאת שם ביה"כ נותנת העובדה שהרעי נשאר באותו מקום, אולם אם הרעי אינו נשאר שם אין לו דיני בית הכסא - ומותר אף להתפלל שם [כשאין לכלוך או ריח רע].

מדינא גם בתי כסאות דידן דינן כפרסאי שהרי הרעי אינו נשאר שם, ומקפידים לאווררם [ואינם גרף של רעי כי מקפידים לנקותם ועשויים מחומר שאינו בולע], אלא שהחזו"א הסתפק אם אכן ניתן לתת להם דין בית הכסא דפרסאי מאחר ושוהים מעט זמן עד ששוטפים את האסלה כדי לסלק את הרעי; בשם הגר"י קלופט זצ"ל מפורסם שחלק על ספיקו של החזו"א, וסבר שיש לבית הכסא דידן דין בית הכסא דפרסאי דבתי כסאות דידן נקיים טובא, ומה שהצואה נחה מעט אינו סיבה להחמיר כיון שהוא על מנת לפנותה מיד ולא על מנת להניחה בשום צד קביעות [וכן ראה בבה"ל (פ"ג ד"ה הזמינו) שלא חל שם הזמנה לבית הכסא כאשר יודע בעת ההזמנה שיהיה צריך תיכף לכסות, וגם אינו גרוע ממקום שהזמן לקבורה והניח בו את המת בפירוש על דעת לפנותו - שמותר], ומובן שכל זאת רק כאשר בית הכסא נקי כשאר חדרי הבית, ולא בשעה שיש בו לכלוך או ריח רע.

אף אם נחוש לספק החזו"א [דלא כהכרעת הגר"י קלופט זצ"ל] - מסתבר שאין זאת אלא בחשש איסור תורה, אולם בדבר שגם בבית הכסא רגיל אין בו איסור תורה - נראה שא"צ לחוש בבית הכסא דידן, ולכן נראה פשוט שלא נצריך נט"י למי שיצא מבתי כסאות דידן, כי מה שאין נוטלים ידיים בבית הכסא אינו אפילו דינא דגמרא (ראה בב"ד י"ח שהביא את מקורות דין זה מהראשונים ולא הביא שום גמרא), ובלבד שיברכו מחוץ לחדר [אולם כשמדובר היה בישיבה הורה להם מ"ר שליט"א שיגבּו

נטילת ידיים בבית הכסא ובמקלחת

את הידים מחוץ לחדר מאחר ותפקיד הישיבה הוא גם לחנך ליראת שמים ובכך מחדירים להם שיש כאן איזו שהיא בעיה], שו"ר שבאג"מ (אה"ע א' קי"ד) לא התיר ליטול ידיים לאכילה בבית הכסא.

בשעת הדחק נראה שאפשר להתיר אף להתפלל בבתי כסאות דידן, ובתנאי שהמקום נקי כעת, כגון למי שננעל בבית הכסא בשבת ואי אפשר לפתוח את הדלת, או במי שירא מפני חבריו ורעיו המלעיגים עליו בשמירת המצוות - ולכן אינו מסוגל להניח תפילין או לברך ברהמ"ז וכדו' לעיניהם.

בשו"ת אור לציון כתב שמועיל להניח צורת הפתח בין מקום האסלה לבין הכיור כדי לחלק את החדר, כי סבר שמקום האסלה הוא מקום האיסור.

אחר כתבי זאת ראיתי בשו"ת מנחת יצחק (א' ס') שנטה להקל מעיקר הדין בבתי כסאות דידן [א'- דומה לבתי כסאי דפרסאי, ובשו"ת ארץ צבי (ק"י-ק"א) הקיל אף כששוהים עד שמדיחים את המים; ב'- מדין גרף של ריעי - דמועילה הדחה לחרסינה שהדרך להדיחה, כמו לזכוכית; ג'- שהחדר אינו מיוחד רק לביהכ"ס אלא גם לרחיצת הפנים והידיים; ד'- הסתייע מהבה"ל (פ"ג ב') שאין דין ביהכ"ס כאשר בעת ההזמנה היה יודע שיצטרך תיכף לכסות הצואה, אף שמונחת שם זמן מה; ה'- אף שרק בביהכ"ס שבקרון מיקל גם למעשה, ובביהכ"ס שבבית קשה להקל למעשה - ה"מ לענין דברים שבקדושה, אבל להצריך נט"י ליוצא מביהכ"ס והוא בשעה"ד והוא במקום שאי אפשר לו בענין אחר - פשוט להתיר].

תפילה בבית המרחץ

עוד איתא בגמרא (שבת י'): "מקום שבני אדם עומדים שם ערומים ולבושים... אין שם מקרא ותפלה", וכתב הר"ן שמותר להרהר שם, ובבית הפנימי של בית המרחץ אסור להרהר.

נראה ברור שטעם האיסור במרחץ הוא מחמת הבלא וזוהמא ולא מחמת שהאדם עומד ערום [כדכתב רש"י ע"ז מ"ד: 'אין משיבין דברי תורה במרחץ - לפי שאדם עומד ערום'] - כי אם רק מחמת ראיית הערוה לא היה לנו לאסור הרהור [והרי אסרינן הרהור שם להדיא בקידושין ל"ג. בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא], ולכן במקלחת דידן שאין לנו הבלא וזוהמא - נראה שמותר להרהר [כי המים המלוכלכים נשטפים מיד, ואינו גרוע מבית הכסא דפרסאי המותר בד"ת], ואינו נראה דהבלא דידן מסריח [שהרי מסתבר שההבל שהיה בבתי המרחץ בזמן הש"ס נבע מחמת שהיית האנשים המזיעים בתוך המים, והמים המלוכלכים לא נשטפו החוצה; ואף אילו נחלק ונאמר דשאני מקום המיועד לאנשים ערומים וחמיר מאשר מול ערוה ממש שמותר להרהר שם - אכתי בדרך כלל במקלחות דידן רוב האנשים לבושים רוב הזמן; וגם אם נחשב כבית הכסא עדיין אין נחשב שהרוב ערומים, דהרי בבתי כסאות דפרסאי מותר בד"ת, ותו - דטעם זה סותר את הגמרא בקידושין דאסור להרהר, ומסתמא גם רש"י בע"ז יודה שאין זה הטעם היחיד, דלא כדהבין באנציקלופדיה תלמודית].